

ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Актуальною проблемою розвитку економіки України на сучасному етапі є підвищення ефективності суспільного виробництва шляхом випуску конкурентоспроможної продукції на базі науково-технічних інновацій. Науково-технічний і техніко-технологічний розвиток виробництва є складним технічним і соціально-економічним явищем, що виявляється в поступовому розвитку функціональних елементів продуктивних сил суспільства і знаходить своє впровадження в удосконаленні засобів виробництва, систем управління та технологій виробництва, у накопиченні знань, поліпшенні використання виробничого потенціалу й підвищенні ефективності суспільного виробництва в цілому.

Метою даної статті є дослідження впливу інвестицій на досягнення конкурентоспроможності економіки країни, а також визначення пріоритетних напрямів інвестицій.

У ринковій системі господарювання категорія «конкурентоспроможність» – одна з головних, тому що в ній відображено економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові й інші можливості не тільки окремого підприємства, регіону, але й країни в цілому.

Проблеми, пов'язані з темою цієї роботи, є предметом наукового дослідження багатьох українських авторів. Питанню поліпшення інвестиційного клімату в Україні присвячено багато робіт, серед останніх можна назвати публікації Р. Бриля, А. Гальчинського, А. Чемодурова, Л.

Антонюка, Е. Шкарпової. Так, Л.Л. Антонюк у праці «Капітал конкурентоспроможності ділових моделей» визначає, що високі темпи економічного розвитку можливі як наслідок інвестиційної активності. Інвестиції в економіку мають перевищувати темпи збільшення ВВП, забезпечуючи належний рівень капіталоемності. За розрахунками вчених, для України при стабільному прирості ВВП на 15% необхідно мати 3-4% приросту капіталовкладень. Інвестиційний клімат треба створювати насамперед на рівні держави, наступний крок – спрямування інвестицій у регіони. Це стосується економічного потенціалу держави, внутрішніх та зовнішніх інвестицій [4, 54]. Однак іноземний капітал не бажає прийти в Україну, незважаючи на оголошений новим державним керівництвом курс на євроінтеграцію та лібералізацію національної економіки. Згідно з даними Державного комітету статистики України за результатами I та II кварталів 2005 р. обсяг прямих іноземних інвестицій склав 491 млн. дол. США, що на 14,4% менше, ніж за аналогічний період 2004 р., коли цей показник становив 573 млн. дол. США. Загальне скорочення темпів економічного розвитку впливає на зниження рівня інвестиційної привабливості країни [8, 12].

Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову може відбутися тільки за умови досягнення високого рівня загальної конкурентоспроможності країни, конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів, а також конкурентоспроможності продукції та

послуг, які пропонуються останніми, на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основою сучасної конкурентоспроможності виступають інновації – техніко-технологічні, організаційні, структурні, інституціональні – саме вони створюють конкурентні переваги й дозволяють країнам, які ними володіють, займати гідне місце в суспільно-цивілізаційному розвитку. Отже, ключовим завданням економічної політики України є підвищення конкурентоспроможності на інноваційних основах і створення для цього відповідних умов. Серед факторів формування та підтримки умов конкурентоспроможності – проведення конкурентної політики, адекватної ступеню розвиненості економічної системи та стимулюючої виникнення інновацій та нововведень. Процеси розробки й упровадження того або іншого виду інновацій тісно взаємозалежні й не можуть здійснюватися автономно один від одного. Наприклад, відсутність відповідних організаційних або інституціональних інновацій не спричинить розробку й упровадження техніко-технологічних і структурних інновацій і, навпаки, відсутність останніх робить перші два види малоефективними [3, 53].

Слід зауважити, що за сучасних умов інноваційний шлях розвитку економіки України пов'язаний з істотними труднощами, серед яких головними є високий рівень ризику та спричинені цим проблеми з пошуком джерел фінансування на фоні загального дефіциту фінансових ресурсів. На багатьох підприємствах нестабільна робота в умовах кризових процесів, нестача власних коштів, недостатня підтримка інноваційної діяльності державою спричинили уповільнення темпів освоєння нової техніки, устаткування, обладнання, технологій [2, 45].

Для фінансування інноваційної діяльності використовуються такі джерела:

утворені за рахунок власних та притриманих до них коштів: прибутки від реалізації товарної, науково-технічної продукції, від будівельно-монтажних робіт, фінансових операцій; амортизаційні відрахування; виручка від реалізації майна; цільові та інші види надходжень;

мобілізовані на фінансовому ринку за допомогою продажу власних акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; кредитні інвестиції; фінансовий лізинг; кошти наукових фондів; спонсорські кошти;

одержані у порядку перерозподілу: страхова плата за реалізовані ризики; кошти, що надійшли від концернів, асоціацій, галузевих та регіональних структур; дивіденди та відсотки від цінних паперів; бюджетні асигнування.

Головним джерелом інвестицій залишаються власні кошти підприємства. Відсутність мотивації у використанні прибутку для прискорення інвестиційно-інноваційного оновлення виробництва призводить до того, що стає проблематичною присутність вітчизняних підприємств у високотехнологічному світогосподарському просторі. Незадовільний фінансовий стан половини українських підприємств відбивається в показниках, які характеризують платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість. Промисловість України виходить на світовий ринок із великою питомою вагою морально та фізично застарілих виробничих потужностей, які потребують заміни. Вартість знов уведених засобів праці у 2005 р. складала лише 6% вартості виробничих фондів, тобто такі темпи оновлення не сприяють виготовленню продукції, яка буде користуватися попитом на світових ринках. За оцінкою Кабінету Міністрів України, сумарна потреба України в

інвестиціях складає на найближчі п'ять років мінімум 40 млрд. дол. На сьогодні моральний та фізичний знос основних фондів у середньому досягає 49%, а по деяких галузях 70-80% [7, 20].

Одна із центральних проблем – раціональне фінансування науково-технічних програм. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку потрібен для тривалого економічного зростання держави, тому він має базуватися на системі, що безперервно формує фактори, які сприяють формуванню економіки інноваційного типу. Серед таких суспільних факторів – рівень знань, необхідний для вирішення суспільних проблем; інноваційні ресурси, їх наявність та доступність; сфера, суб'єкти та об'єкти інноваційної активності, інноваційне підприємництво як сполучна ланка між інноваціями та сферами суспільного виробництва і споживачами [7, 24].

У провідних країнах системність інноваційного розвитку була забезпечена максимальним сприянням органічного поєднання всіх складових інновацій. Тому основи та важелі конкурентної політики й забезпечення конкурентоспроможності кардинально еволюціонували за останні 50 років: від повного заперечення монополії як гальма, що стримувало розвиток, до підйому та стимулювання її як основи підвищення ефективності виробництва й забезпечення конкурентоспроможності; від розгляду монополії тільки в межах національного господарства до її розгляду як суб'єкта міжнародної діяльності; від обмеження діяльності монополії та контролю за монополями ринками до забезпечення умов, які б усували перешкоди для доступу на монопольні ринки; від традиційного антитрестовського регулювання до стимулювання відновлення високого рівня концентрації виробництва [3, 26].

За останнє десятиріччя було переглянуто ряд теоретичних положень відносно забезпечення конкурентоспроможності. Так, Й. Шумпетер спростував уявлення, згідно з яким фірми з монопольною або олігопольною ринковою владою гальмують науково-технічний прогрес, а також висунув і довів протилежну ідею: найбільший прогрес досягається фірмами не в середовищі вільної конкуренції, а великими концернами на монопольному та олігопольному ринках. На його думку, традиційна неокласична аргументація щодо суспільної неефективності розміщення ресурсів при значній ринковій владі окремих фірм не враховує фактора науково-технічного прогресу, а тому є прийнятною тільки для стаціонарного, а не динамічного стану економіки [5, 89]. Дж. К. Гелбрейт скептично оцінював перспективи конкурентоспроможності, засновані на концепції ідеальної конкуренції з пануванням на ринку дрібних фірм і з ліквідацією великих, що означало б, на його думку, відмову від технічного прогресу. Він вважав, що, з одного боку, корпорація є породженням науково-технічного прогресу, а з іншого – вона сама почала визначати напрями та пріоритети розвитку науки, техніки й самої людини, перетворивши матеріальне виробництво на наукове [6, 74].

У сучасній економіці одним із визначальних факторів підвищення конкурентоспроможності підприємств, галузей і національних економік у цілому стає ефективність інноваційної діяльності, що виявляється у прискорених темпах упровадження у практику виробництва новітніх досягнень науки й техніки. Зі становища такої діяльності, а також із досягнутого в результаті її здійснення інноваційного рівня виробництва можна судити про

конкурентоспроможність тих або інших об'єктів економіки.

Конкуренція – процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних і суб'єктивних потреб у рамках законодавства або у природних умовах. Як було доведено багатьма економістами, конкуренція є рушійною силою розвитку суспільства, головним інструментом економії ресурсів (наприклад, в Японії ресурси використовуються в цілому у три рази ефективніше, ніж в Україні), підвищення якості товарів і рівня життя населення [1, 226].

Конкурентоспроможність – це властивість об'єкта, який характеризується мірою реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку. Традиційно конкурентоспроможність трактують як обумовлений економічними, соціальними, політичними факторами стійкий стан країни, регіону або товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках. В умовах відкритої економіки це поняття може бути визначено як здатність країни, регіону, підприємства протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку.

На сьогоднішній день інвестиції та інновації стають одним із головних факторів формування ефективного розвитку виробництва та підвищення його конкурентоспроможності. Економічний розвиток безпосередньо залежить ще й від того, яким чином підприємства працюють над удосконаленням технології, стратегії досягнення переваг перед вітчизняними або зарубіжними конкурентами. Конкуренція виступає основною рисою

товарного виробництва, виконуючи роль стихійного регулятора, форми та методи якого з часом змінюються. Суб'єкти господарювання виробляють глобальні стратегії та продають свою продукцію в усьому світі, розміщують підприємства за кордоном, максимізуючи свої прибутки.

На думку А. Сливоцького, постійне зростання капіталу суб'єктів господарювання забезпечується конкурентоспроможними діловими моделями: залучення інвестицій виникає завдяки кращим діловим моделям [7, 21]. Ділова модель – це система, яка надає послуги споживачу та отримує прибуток, поєднуючи такі функції: добір клієнтів; визначення якості та асортименту послуг; визначення задач фірми та її компаньйонів; розподіл ресурсів; вихід на ринок; створення умов для залучення клієнтів. Таким чином, створення ділових моделей базується на стратегічному розумінні головних пріоритетів клієнтів, а це ширше, ніж потреби. Саме у такому розрізі регіони мають діяти для забезпечення конкурентоспроможності та залучення інвестицій. Пріоритети регіонів – це загальна система прийняття рішень споживачами. На їх потреби впливають ціни, технології, конкурентоспроможні пропозиції, інфраструктура. Перелічені фактори проходять крізь призму загальної системи прийняття рішень споживачами, в якій виявляються їх пріоритети. Найбільш вигідний для споживачів та постачальників тип ділової моделі визначають, аналізуючи пріоритети, які перерозподіляють капітал. Згідно із цією концепцією капітал мігрує від застарілих ділових моделей до тих, які найкращим чином відповідають пріоритетам клієнтів. Потреби клієнтів є індикаторами того, яким товарам чи послугам вони віддають перевагу, тому для прибуткової ділової моделі

використовують саме пріоритети клієнтів. Направленість та обсяг міграції капіталу визначають за допомогою економічної потужності моделі:

$$P_{д.м.} = B_p / P_p,$$

де $P_{д.м.}$ – потужність ділової моделі;

B_p – ринкова вартість;

P_p – ринковий прибуток.

Ринкова вартість включає обсяг загального капіталу компанії, тобто суму власного, акціонерного та довгострокового капіталів. Успішність ділової моделі у створенні капіталу залежить від потужності компанії. Ефективність моделі розглядається як відношення ринкової вартості до річного прибутку. Вимірювання відносної потужності дозволяє зрозуміти швидкість та напрям міграції капіталу. На регіональному рівні розробка таких моделей може посилити або відновити конкурентоспроможність регіону. Технології, що не спираються на ефективні ділові моделі, не є життєздатним підходом до забезпечення приросту капіталу. Міграція капіталу може охоплювати частину галузі або декілька галузей, де ділові моделі найбільш конкурентоспроможні та приносять найбільші прибутки. Дуже важливо контролювати міграцію капіталу в межах національної економіки для прийняття менеджерами компаній та їх інвесторами правильних управлінських рішень [4, 56].

Ступінь та динаміка розвитку інноваційних процесів є визначальними показниками економічного становища країни, спроможність членів суспільства до дійсно ринкових перетворень шляхом створення, упровадження, розповсюдження та практичного використання нових технологічних процесів, техніки, нової продукції та сировини, сучасних методів організації виробництва та його матеріально-

технічного забезпечення. Шлях ринкових перетворень, що пройшла Україна, досі не привів до вирішення проблеми формування інноваційного механізму, який відповідав би світовим зразкам. Тому завершення ринкових реформ залишається останньою єдиною надією на прогресивну зміну орієнтирів економічних інтересів з їх направленістю на науку, технології, інновації [7, 27].

Основою економіки нашої держави має бути великий бізнес, що означає подальшу концентрацію капіталу та необхідність побудови нових взаємовідносин між державою та підприємцями. Тільки концентрація національного капіталу дозволить вирішити задачу модернізації виробництва, створити умови для розвитку високих технологій та структурної перебудови виробництва.

Висновки. Інвестиції відіграють велику роль у формуванні конкурентоспроможної економіки країни. Основним блоком економічної стратегії держави має стати інвестиційна політика, яка являє собою форми й методи стимулювання науково-технічної діяльності з метою широкого втілення наукових досліджень і розробок у кінцевий виробничий результат – нові конкурентоспроможні види продукції, нові технологічні процеси, нові організаційні рішення. На сьогоднішній день інвестиції є одним із головних факторів формування розвитку ефективного та конкурентоспроможного виробництва.

Для реалізації стратегічних цілей перспективного розвитку України слід вести економічну політику держави через формування найбільш ефективних господарюючих структур, перерозподіл інвестиційних ресурсів суспільства на користь нових виробництв тощо. Цю схему інноваційної та інвестиційної діяльності необхідно укласти в жорсткий

графік організації та контролю, що зробить процес керованим. Така робота має супроводжуватися обов'язковим маркетингом і моніторингом ринкової кон'юнктури, щоб своєчасно виконувати необхідну корекцію регулюючих механізмів, забезпечувати прогресивні структурні зрушення та збалансованість ринкових пропозицій зі платоспроможністю населення.

Також треба відстежувати галузеві зміни відповідно до динаміки різноманітних фондових індексів, рейтингів, основою яких є потужність ділової моделі. Методи аналізу міграції капіталу між діловими моделями дають можливості здійснювати оптимальний вибір напрямку та об'єкта інвестування на різноманітних рівнях – між підприємствами, галузями економіки та на державному рівні для побудови відповідних конкурентоспроможних ділових моделей.

Для активізації джерел інвестування у вітчизняній економіці слід:

удосконалити відповідну законодавчу базу, насамперед податкове законодавство, у напрямі її спрощення та стимуляції виробництва;

надати податкові пільги вітчизняним та іноземним інвесторам по вкладених інвестиціях на тривалий термін;

провести політику стимулювання інноваційної діяльності та виробництва високотехнологічної продукції;

удосконалити законодавство з питань утворення інтегрованих фінансово-промислових груп;

мобілізувати вільні кошти підприємств та населення на інвестиційні потреби.

Література

1. Фатхутдинов Р.А.
Конкурентоспособность организации в

условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: ИТЦ «Маркетинг», 2002. – 886 с.

2. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: Учеб. пособие. – М.: Гном-Пресс, 1998. – 382 с.

3. Федонін О.С. Потенціал підприємства. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 140 с.

4. Антонюк Л.Л. Капітал конкурентоспроможності ділових моделей // Наук. вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2002. – № 2. – С. 53-56.

5. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія. – К.: Основи, 1995.

6. Утіян І. Джон Кеннет Гелбрейт – творець неоінституціоналізму // Економіст. – 2000. – № 2. – С. 74-75.

7. Кіндзерский Ю., Паламарчук Г. Проблеми національної конкурентоспроможності й пріоритети конкурентної політики в Україні // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 19-29.

8. Статистичний щорічник України за 2005 р. / Держкомстат України; За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2006.